

Fragmentisani svet: Resursi, represija i reorganizacija moći

Kvartalna analiza, januar-mart 2025.

Autor: Centar za strateške prognoze

I. Uvod: Svet u fazi distribucije moći

Početak 2025. godine označava ulazak u doba strukturalne fragmentacije. Svet više ne funkcioniše kao sistem stabilne ravnoteže, već kao skup dinamičnih, često kontradiktornih sila koje deluju van okvira međunarodnih institucija i poretka koji je decenijama pokušavao da održi privid globalne koherentnosti. Poredak koji je, nakon Drugog svetskog rata, nastojao da uspostavi predvidljivost kroz pravila, norme i hijerarhije, sada se nalazi u procesu systemske dezintegracije. Umesto jedinstvene arhitekture moći, pred nama se oblikuje arhipelag interesa – fluidna mreža država, korporacija, bezbednosnih struktura i tehnoloških konzorcijuma koji funkcionišu bez zajedničkog normativnog jezgra. U toj mreži, savezništva su privremena, pravila selektivna, a [moć sve više zavisi od kontrole nad podacima, energijom i informacijama](#), a ne od formalnih atributa suvereniteta.

Ovaj proces nije posledica samo velikih ratova, geopolitičkih podela ili ideoloških sukoba, već kombinacije tri dubinska pokretača koji zajednički preoblikuju globalni pejzaž. Prvi je [borba za resurse u uslovima klimatske i energetske tranzicije](#), gde kontrola nad retkim metalima, energentima i logistikom postaje pitanje opstanka, a ne samo profita. Drugi pokretač jeste [reinstucionalizacija represije](#), odnosno povratak države kao aparata nadzora i kontrole u digitalnom dobu, gde algoritmi, veštačka inteligencija i masovno prikupljanje podataka omogućavaju sofisticirane oblike upravljanja populacijom i suzbijanja otpora. Treći je reorganizacija moći, u kojoj se tradicionalne države suočavaju sa transnacionalnim strukturama – [tehnološkim gigantima](#), [finansijskim mrežama](#) i [privatnim bezbednosnim akterima](#) – koji sve više deluju kao [države u senci](#), sa sopstvenim pravilima, teritorijama pod kontrolom i interesnim sferama koje prevazilaze granice.

Ovaj fenomen nije prolazni poremećaj svetskog poretka, već tranziciona faza ka novoj konfiguraciji globalnog sistema. U ovoj novoj paradigmi, moć se više ne meri samo vojnom silom ili veličinom BDP, već sposobnošću da se kontrolišu kritični tokovi – energetske, digitalne i narativne. Onaj ko upravlja energijom, informacionim mrežama i percepcijom stvarnosti, postaje stvarni nosilac moći, bez obzira na formalni status u međunarodnom pravu. Svet time ulazi u epohu asimetrične multipolarnosti, gde je poredak rasparčan, a sigurnost postaje rezultat stalnog balansiranja između vidljive i nevidljive moći.

II. Resursi kao osovina novog geopolitičkog poretka

U 20. veku moć je počivala na nafti; u 21. veku – na podacima, vodi i retkim metalima. Novi resursi diktiraju političke saveze, oblikuju trgovinske tokove i definišu granice modernog imperijalizma. Dok su [naftni karteli nekada određivali sudbinu država](#), danas to čine tehnološki konzorcijumi, rudarske korporacije i digitalne mreže koje kontrolišu pristup ključnim materijalima i informacijama.

Kontinent bogat kobaltom, niklom i litijumom postao je poprište [neokolonijalne trke između Kine, Rusije, Turske i Zapada](#). Afričke vlade, pritisnute dugovima i bezbednosnim izazovima, ulaze u „resursne paktove“ u kojima ustupaju rudarske koncesije u zamenu za infrastrukturu, tehnološku podršku i vojnu zaštitu. Na terenu se formira nova vrsta suvereniteta – ekonomski uslovljen suverenitet, gde politička nezavisnost zavisi od pristupa lancima snabdevanja i bezbednosnim garancijama stranih partnera.

Slučaj Demokratske Republike Kongo i širenje privatnih bezbednosnih struktura pokazuje da je resursna kontrola postala ekvivalent političkog suvereniteta. Rudnici litijuma i kobalta čuvaju se ne nacionalnim vojskama, već privatnim formacijama koje često deluju u interesu stranih investitora, a ne lokalnih zajednica.

Evropska unija, pokušavajući da smanji zavisnost od ruskog gasa, nesvesno je stvorila [novu mrežu zavisnosti](#) – od retkih elemenata koje kontrolišu [azijski konzorcijumi, a težišno oni poreklom iz Kine](#). „Zelena tranzicija“ tako prerasta u [geopolitičku zamku](#), gde se energetska nezavisnost pretvara u tehnološku zavisnost. Zemlje koje nemaju pristup sirovinama, proizvodnim kapacitetima ili znanju ostaju na marginama novog energetskog ciklusa, postajući periferni akteri u globalnoj ekonomiji održivosti.

Klimatske promene i iscrpljivanje vodnih rezervi izazivaju sve češće regionalne tenzije u Severnoj Africi, Južnoj Aziji i na Bliskom istoku. [Kontrola nad rekom Nil](#), na primer, postaje sredstvo geopolitičke ucene, dok se u Aziji sve više govori o „vodnim ratovima“ kao sledećem obliku konflikta.

Do kraja ove decenije, borba za nove resurse prerastaće u tihu, ali sistemsku globalnu konfrontaciju, vođenu ne oružjem, već algoritmima, investicionim fondovima i infrastrukturnim ugovorima. Svet ulazi u eru u kojoj će kontrola nad fizičkim i digitalnim tokovima postati merilo suvereniteta. Države koje ne razviju sopstvene kapacitete za obradu podataka, reciklažu resursa i zaštitu vodnih sistema biće potisnute na ivice globalne relevantnosti. U toj novoj geopolitici materijala i informacija, moć više ne proizlazi iz teritorije, već iz sposobnosti da se upravlja ograničenošću – ko kontroliše oskudicu, kontroliše budućnost.

III. Represija kao odgovor na unutrašnju nestabilnost

Fragmentacija svetskog sistema ne odražava se samo u međunarodnim odnosima, već se pojavljuje i unutar samih država. Dok globalni poredak gubi svoj kohezioni okvir, nacionalne strukture vlasti suočavaju se sa [rastućim nejednakostima](#), [masovnim migracijama](#), [krizom poverenja](#) i [eksplozijom dezinformacija](#). U tom ambijentu nesigurnosti i društvene polarizacije, države ponovo pribegavaju represiji – ali ne više u tradicionalnom, već u digitalizovanom i algoritamski sofisticiranom obliku.

Sistemi masovnog nadzora, prepoznavanje lica, veštačka inteligencija i kontrola interneta postaju novi stubovi upravljanja krizom. Ono što je u početku nastalo kao autoritarni mehanizam u državama poput Kine ili Irana, danas se širi i u formalno demokratskim društvima Zapada, gde se tehnologija nadzora opravdava narativom o „zaštiti demokratije“. Na taj način, nastaje tehnološka represija sa demokratskim licem – sistem koji formalno garantuje slobode, ali ih u praksi filtrira kroz digitalne protokole, algoritamske cenzure i nevidljive granice dozvoljenog govora.

Zapadni režimi, suočeni sa unutrašnjim podelama i slabljenjem institucionalnog autoriteta, sve više prihvataju tu logiku. Umesto oslanjanja na ideju konsenzusa, vlasti nastoje da stabilnost održe putem kontrolisanog neslaganja – dozvoljavajući pluralizam samo u meri u kojoj ne ugrožava postojeći poredak. Istovremeno, poverenje građana u institucije rapidno opada. Umesto države, poverenje se premešta ka paradržavnim strukturama – crkvama, korporacijama i društvenim mrežama – koje preuzimaju ulogu posrednika između pojedinca i kolektivne realnosti. Rezultat je oblik društvenog vakuuma u kojem se, umesto građanskog konsenzusa, širi [socijalni nihilizam](#), a represija postaje jedini preostali kohezioni element.

U takvom kontekstu, sistemi vlasti više ne teže popularnosti, već efikasnosti u suzbijanju otpora. Umesto da otvoreno guše proteste, države su naučile da ih kanališu, infiltriraju i digitalno modifikuju. Algoritmi koji upravljaju javnim raspoloženjem omogućavaju simulaciju pluralizma.

IV. Reorganizacija moći: od država ka mrežama

Moć više nije centralizovana u državama, već raspršena u složenim mrežama koje povezuju političke elite, finansijske institucije, korporacije i bezbednosne aktere. Tradicionalni koncept suvereniteta, zasnovan na teritorijalnoj kontroli i monopolu nad legitimnom silom, gubi na značaju pred pojavom transnacionalnih centara moći koji deluju van i iznad nacionalnih granica. Umesto piramidalne strukture vlasti, pred nama se formira mrežna arhitektura uticaja, u kojoj se odluke donose kroz međusobno umrežene interese, a ne kroz institucionalne hijerarhije. U takvom kontekstu, mogu se prepoznati tri obrasca koji predstavljaju nosive strukture nove epohe.

Prvi obrazac čine multinacionalne kompanije koje sada raspoložu budžetima većim od većine država i deluju kao samostalni geopolitički subjekti. [Tehnološki giganti, poput kompanija Apple, Microsoft ili Tencent, ne samo da kontrolišu tokove podataka i digitalne infrastrukture, već u sve većoj meri oblikuju i globalnu politiku.](#) Kroz regulaciju sadržaja, uvođenje digitalnih sankcija ili ograničavanje finansijskih transakcija, oni sprovode *de facto* spoljnu politiku, nezavisnu od nacionalnih okvira. Tehnološka infrastruktura time postaje instrument geostrateške moći – novo polje nadmetanja, gde kontrola nad serverima, algoritmima i mrežama ima vrednost veću od teritorije.

Drugi obrazac ogleda se u [privatizaciji bezbednosti](#). Pad poverenja u državne institucije i rast globalnih tenzija doveli su do ekspanzije privatnih vojnih kompanija i obaveštajnih konsultanata, koji funkcionišu kao „[paralelne armije globalizacije](#)“. Od afričkih zona konflikta do istočne Evrope, ovi akteri deluju kao instrumenti projekcije moći država, korporacija i interesnih grupa koje ih finansiraju. Njihova lojalnost nije nacionalna, već ugovorna i tržišna, što dodatno potkopava granicu između javnog i privatnog monopola nad nasiljem.

Treći obrazac proizlazi iz [digitalne transformacije političkog prostora](#). Informacioni ekosistemi postaju nove granice država, a politička moć se preseljava u sferu algoritama, mreža i platformi koje oblikuju percepciju stvarnosti. U tom novom poretku, oružani sukobi ustupaju mesto sukobu narativa – borbi za pažnju, interpretaciju i kontrolu nad digitalnim prostorom svesti. Onaj ko upravlja informacijama, upravlja i granicama realnosti. Tako se pred našim očima manifestuje svojevrsni hibridni svet, u kojem više nije jasno gde prestaje država, a počinje korporacija – niti ko zaista kontroliše moć, a ko je samo njen posrednik.

V. Geopolitičke posledice fragmentacije

Fragmentacija svetskog sistema ne ostaje zatvorena u sferi teorije ili ekonomije – ona proizvodi vidljive geopolitičke posledice. Svet se premešta iz poretka stabilne hijerarhije u stanje konstantne promenljivosti, gde svaka kriza postaje eksperimentalno polje za nove oblike upravljanja, kontrole i dominacije. Umesto univerzalnog modela međunarodnih odnosa, formira se mozaik regionalnih poredaka, u kojima se prepliću interesi država, korporacija i paradržavnih struktura.

Zemlje poput [Etiopije](#), [Pakistana](#), [Mjanmara](#) i [Haitija](#) postaju prostori eksperimentisanja sa novim modelima upravljanja nasiljem. Na tim perifernim tačkama globalnog sistema testiraju se mehanizmi kombinovanja klasične sile, digitalnog nadzora i ekonomske zavisnosti. Rat više nije ograničen na već postojeće i ustaljene frontove – on se preliva u urbane zone, digitalne mreže i tržišta rada, brišući granicu između borbenog i civilnog prostora. U takvom svetu, bezbednost postaje proces, a ne stanje; instrument, a ne cilj.

Istovremeno, [Rusija](#), [Turska](#), [Indija](#), [Iran](#) i [Brazil](#) razvijaju regionalne doktrine koje otvoreno odbacuju zapadni model univerzalizma. Njihova vizija ne teži sukobu sa Zapadom u klasičnom smislu, već stvaranju alternativnih civilizacijskih paradigmi – različitih pogleda na to šta znači suverenitet, razvoj i globalna pravednost. Svet time ulazi u fazu civilizacijske konkurencije, gde se ne vodi borba samo za teritorije, već za pravo da se definišu pravila igre u svetu bez centra.

Na toj mapi preloma, Balkan ponovo postaje ogledalo šireg globalnog trenda. Polarizovane javnosti, uticaj stranih medija i pojačano interesovanje stranih sila čine region svojevrsnom laboratorijom postporedka. Konkurencija između EU, Rusije, Turske i Kine ne vodi ka novoj integraciji, već ka stanju stabilne nestabilnosti – dovoljno mirne da omogući investicije i politički balans, ali dovoljno napete da održava trajnu zavisnost od spoljnopolitičkih garancija i spoljnog kapitala.

U takvom svetu, fragmentacija nije samo simptom krize globalnog sistema – ona postaje osnovni princip njegovog funkcionisanja, nova normalnost u kojoj se moć, bezbednost i poredak stalno redefinišu kroz lokalne eksperimente i globalne konkurencije.

VI. Kraj liberalne iluzije

Decenijama je liberalni poredak počivao na pretpostavci da će globalizacija dovesti do demokratske konvergenције – da će ekonomska povezanost spontano proizvesti i političko jedinstvo. Međutim, početkom treće decenije 21. veka postaje jasno da se dogodilo suprotno: ekonomska međuzavisnost nije izgradila univerzalne vrednosti, već je stvorila nove asimetrije moći i zavisnosti. Globalizacija, umesto da homogenizuje svet, otkrila je njegove duboke strukturne razlike, stvarajući mrežu međusobnih veza koja povezuje sve, ali ne izjednačava nikoga.

Zapad više ne može da diktira norme bez konsenzusa Globalnog juga, dok nezapadne sile – od Kine i Indije do Irana i Brazila – iako sve uticajnije, još uvek ne nude koherentnu alternativu postojećem poretku. Njihov zajednički imenitelj nije nova vizija, već odbijanje stare: otpor prema liberalnom univerzalizmu koji je decenijama oblikovao međunarodne odnose. Tako nastaje geopolitička praznina, prostor između dva sistema koji se međusobno poništavaju i nadopunjuju, ali nijedan više ne poseduje sposobnost da definiše globalna pravila.

Analitičari taj period nazivaju „vremenom između sistema“ – svojevrsnim [interregnumom](#), u kojem stari poredak još nije nestao, a novi još nije nastao. U tom međuprostoru, svet funkcioniše u stanju strukturalne dvosmislenosti: norme se osporavaju, savezi postaju fluidni, a međunarodne institucije gube svoj autoritet. To je vreme u kojem istorija ponovo postaje otvorena, ali bez jasnog pravca – prostor u kojem svaka sila pokušava da popuni prazninu značenja i moći koju je ostavio pad liberalnog univerzalizma.

U toj globalnoj međufazi, moć se više ne meri samo vojnom silom ili ekonomskim kapitalom, već sposobnošću da se oblikuje percepcija stvarnosti. Informacioni prostori, tehnološke mreže i algoritamski sistemi postaju nova polja geopolitičkog nadmetanja, u kojima države, korporacije i transnacionalni akteri vode borbu za kontrolu narativa. Liberalni ideal transparentnog i racionalnog dijaloga zamenjuje era selektivne istine, u kojoj se realnost fragmentiše na mnoštvo paralelnih verzija, svaka sa sopstvenom publikom i političkim interesom. U takvom svetu, granice između činjenice i interpretacije postaju porozne, a globalni poredak – nemoguć bez zajedničkog jezika istine. To je suština interregnuma: istorijski trenutak u kojem moć više ne proizlazi iz posedovanja teritorije, već iz upravljanja pažnjom, dok se borba za hegemoniju vodi u sferi svesti, ne u rovovima.

VII. Prognoza: Svet u tri brzine

Do kraja ove decenije, svet će se kretati kroz tri različita tempa evolucije globalnog poretka, koji neće pratiti jedinstvenu logiku, već niz paralelnih ritmova moći i stabilnosti. Fragmentacija više neće biti simptom krize – biće novi model funkcionisanja sveta, gde se stabilnost održava kroz nesimetrične oblike kontrole, adaptacije i fluidnosti.

1. **Zona kontrole** – obuhvata države poput Kine, Rusije, Irana i niza autoritarnih režima koji grade stabilnost kroz represiju, tehnološki nadzor i resursnu samodovoljnost. Njihov cilj nije integracija u globalni poredak, već stvaranje autonomnih civilizacijskih blokova, otpornijih na spoljne pritiske. Ove zemlje redefinišu pojam suvereniteta: on više ne znači samo kontrolu nad teritorijom, već sposobnost da se izgradi zatvoreni informacioni, ekonomski i energetska ekosistem. Taj model može izgledati rigidno, ali njegova prednost je predvidljivost – u svetu haosa, kontrola postaje valuta stabilnosti.
2. **Zona adaptacije** – obuhvata Evropu, Japan i Južnu Koreju, koji nastoje da reformišu liberalni model i prilagode ga realnosti multipolarnog sveta. Njihova dilema je duboka: kako zadržati principe otvorenosti i demokratije u epohi nesigurnosti, polarizacije i ekonomskih pritisaka? Evropa, opterećena demografskim padom, tehnološkim zaostatkom i erozijom poverenja u institucije, suočava se sa unutrašnjom krizom legitimiteta. Ako ne pronađe novu ravnotežu između slobode i bezbednosti, rizikuje da postane geopolitički periferni prostor – visoko regulisan, ali strateški neodlučan.
3. **Zona fluidnosti** – obuhvata Afriku, Bliski istok, Latinsku Ameriku i Balkan: regione u kojima se prepliću interesi globalnih sila, regionalnih centara i lokalnih elita. U tim prostorima moć ne pripada nikome trajno – ona cirkuliše, prelazi iz ruku u ruke, zavisno od trenutne ravnoteže uticaja. Ovi regioni postaju laboratorije budućih konflikata i prilagođavanja, mesta gde se testiraju novi oblici savezništva, digitalnog ratovanja i ekonomskog kolonijalizma. Balkan, kao mikrokozmos globalne nestabilnosti, ostaje prostor „stabilne napetosti“ – dovoljno miran da ne eksplodira, ali dovoljno krhak da nikada ne postane autonoman.

Ovaj višebrzinski svet neće imati jedinstveno središte moći. Umesto vertikalne hijerarhije, formiraće se policentrična mreža promenljivih ravnoteža, u kojoj su sukobi, krize i prekidi deo ciklične dinamike – mehanizmi resetovanja globalnog haosa. Ratovi budućnosti neće nužno biti totalni, već kalkulirani i ograničeni, vođeni s ciljem preraspodele uticaja i održavanja nestabilne ravnoteže. Globalni poredak više neće težiti miru kao trajnom stanju, već upravljivoj nestabilnosti kao optimalnom obliku kontrole.

U tom smislu, kraj decenije neće označiti uspostavljanje novog sistema, već konsolidaciju fragmentacije – svaka zona će razviti sopstvenu logiku opstanka. Umesto jedne globalne ideologije, svet će živeti u pluralnosti modela moći, gde će osnovno pitanje 2030-ih godina biti ne „ko vlada svetom“, već kako se upravlja haosom.